

שותה תה מתוך נטלה ישנה

ב"מקלט" הממוקם בפרוזדור לבית כנסת הגר"א, תחת "קיר המגן", בעת "הפגזים", בשנת תש"ח. ר' בנימין זאב חשין זצ"ל יושב על המדרגות, מול הכניסה, ודורש מתוך ספר דניאל בעניני גאולה. דברים כובשים, הוא מפיח רוח חיים בכל.

אך ר' בצלאל "החלבן" מחד, ור' מרדכי שטיינוביץ "האינסטלטור" מאידך, יושבים ולומדים גמרא בשקידה רבה, כשקולותיהם המשתפכים בולעים את הדי הפיצוצים, הבוקעים מעמק בית התפילה העתיק מזה ומכיוון העיר העתיקה מזה.

ר' מרדכי, שהיה בר אוריין מאז ומתמיד, החל ללמוד ביתר שאת, ובהתמדה עצומה, מאז פוצץ רחוב בן יהודה והשאיר אחריו הרג רב וחורבן גדול.

מאז, במשך שנים רבות, היה קולו של ר' מרדכי, ממלא בכל עת מצוא, בכל שעה פנויה מעבודתו, את חלל אוירו של החדר השמאלי של בית כנסת הגר"א, בכיתתו של ר' מרדכי לרנר שיחי' משכבר הימים. ואילו ר' בצלאל בזה הימני, היכן שהמלמד ר' שמעון קמינצקי, ולאחר מכן ר' ישראל יענקל' וינברג, לימדו את דרדקיהם.

קולו של ר' בצלאל המתנגן בלילות, בשעה שלוש לפנות בוקר כבאמצע היום, כמעין שיר ערש הוא לשכנים מסביב. כולם מבכים את רוע מזלו, אך הוא בעולמות אחרים. שמח הוא תדיר, דומה כי אין כל הצרות שלו מענינות אותו כלל.

יושב הוא בביתו, דמוי פחון עלוב, מלא חפצים גרוטאות, כלים שבורים, ושותה תה מתוך נטלה ישנה עשויה פח... דומה כי אין מאושר הימנו עלי אדמות, שהרי במוחו שופעים חידושי תורה למכביר, זה כל עולמו. שאלו נא אם יש לו ארוחה חמה, בגד מגוהץ. יכול היה לשבת בכבודו של עולם, אילו רק רצה, לא פחות מרבנים חשובים אחרים, אך הוא לא רצה, לא כבוד ולא כסף. כיצד אמר לנו איש שערי חסד: כנראה רק בזכותו התקיימנו. שהרי לא נהנה ר' בצלאל מן העולם הזה כלום.

בכ"ח ניסן תשכ"ה נסתלק, מסיבוכ של שפעת, והוא בן ששים ושלוש שנים בלבד.

(סיפורים ירושלמים)

לא בשמים היא

בשמים של ירושלים, הזכים, הטהורים, אילו אך ניתן היה להציץ בין תרכיהם, ולוא הצצה חטופה אחת, רואים היינו איש מלאך אשר ספיר גורתו, יושב בישיבה של מעלה, קושר כתרים לתורה, ואור פניו מלא את ההיכל...

...ר' חיים יעקב קלפהולץ זצ"ל, זה המתמיד הגדול מבתי נייטין, שלמד תורה מתוך דחק שאין להעלותו כיום על הדעת, זו הדמות הירושלמית צנזאית רופשיצאית שהתפללה ב"מארמערשע" (ביכנ"ס "מרמרוש" במא"ש) תוך מחיאות כף אל כף בהתלהבות עליונה, שאלו בירושלים, מי ומה היה האיש המלאך הזה...

עדיין עומד הקיטון הצר, גדוש הספרים, על תילו. היינו שם, כדי להתרשם לראות, היכן למד כה הרבה תורה, כיצד עשה זאת בדירה בת חדר וחצי, איך השתובבו כאן כתריסר ילדים ולא הפריעו לו לערוך "תשובות" עצומות לרב מטשעבין שכתב עליו: "מלא חכמה, ענוה ויראת שמים, והצנע לכת, ונפשי קשורה בנפשו", איך כתב בתוך ההמולה הזאת, מערכות כה ארוכות לרבי ישראל זאב מינצברג, הלא הוא רבה של העיר העתיקה, שלא נתן כתב סמיכה מימיו לאיש, בלתי לר' חיים יעקב לבדו שסרב לקבל. משהפציר רבי ישראל זאב, קיבל את הכתב אך לא השתמש בו מעולם, פרט כדו לפסוק הלכה לבני ביתו.

חדרון זעיר, פחות מד' על ד', שהכניסה אליו עוברת דרך עובי של קיר ירושלמי עתיק בן מטר בערך. כבר בכניסה, מגבעתך מתנגשת במין ארונית תלויה, מלאת ספרים עתיקים. שם עדיין עומד ה"רמב"ם" שעשה לו יום חג לאחר נישואיו, כאשר קנה אותו תמורת שעון הזהב שהעניק לו חותנו, ר' יונה הרשלר, כמתנת אירוסין.

עברת את מעבה הקיר, הפתח, ואתה מוצא עצמך בקיטון קטנטן, שמחיצת עץ מפרידה בינו לבין החדר שממנו לוקח הקיטון. כאן אין די מקום אפילו לאדם יחיד, אין חלונות, סולם תלוי על מחיצת העץ, והוא מושך את עיניך כלפי מעלה, אל עבר התיקרה, שם אתה רואה רק ספרים מארבע רוחותיך, ואתה רק תמה על פיסת התיקרה הקטנה, שאינה פותחת לך חרך, כדי להציץ בעדו אל השמים, שם יושב ר' חיים יעקב קלפהולץ ומשמש במרום.

באחד מביקוריו התכופים של בעל ה"בית ישראל" מגור, בביתו, כבר היה ר' חיים יעקב שכוב חולה בחדר שמעבר למחיצת העץ. דלת עץ קטנה מובילה מהחדר בו שכב, לקיטון בו למד. פתח הרבי לרגע את דלת העץ, הציץ פנימה, אל הקיטון,

כלפי מעלה, ראה את גובה התיקרה הירושלמית וארבעת הקירות הקרובים זה אל זה, מכוסה הספרים, נענה בצחות: לא בשמים היא...

(סיפורים ירושלמים)

אוצר החכמה
מחבר: ר' חיים

תתקצו

ובבית אין לחם ושמלה

עוד מסופר עליו:

אוצר החכמה

מעשה והדחק הכלכלי בבית הא נורא ואיום. אחד הבנים התארס במזל טוב, ובבית אין לחם ושמלה. הרב מטשעבין משדלו לנסוע לחוץ לארץ, אבל ר' חיים יעקב מהסס. שאר בשרו, רבי חיים ברים, מקורב ל"חזון איש", נוטל את ר' חיים יעקב לבני ברק כדי לשאול גם בדעתו, אם לנסוע אם לאו. בדרך מבקש ר' חיים יעקב משאר בשרו, לבל יגלה לחזון איש מי הוא, אלא יאמר לו כי הוא איש ירושלמי השואל עצה אם לצאת לחוץ לארץ בעקבות מצבו הדחוק.

מגיעים לבית מדרשו של החזון איש לקראת תפילת מנחה. הבית מלא אנשים שהקדימו את בואם מכבר. השניים נכנסים מצד מערב ונעמדים מימין הכניסה, ואילו החזון איש יושב בצד מזרח.

חזרת הש"ץ. החזון איש מסובב ראשו כל הזמן אל כיוונו של ר' חיים יעקב, מביט בו ושוב מביט בו, כאילו אין הוא יכול להסיר את מבטו מן האורח - - - הקהל שם לב לכך, ומשתאה על כי אותו גדול בישראל אינו מוריד את עיניו מן האיש הירושלמי. לאחר התפילה אומר ר' חיים ברים משהו לחזון איש, ולמרות התור הגדול, הוא מורה להם להכנס ראשונים.

הם נכנסים, פורסים את הבעיה: איש שכל עסקו בתורה איך יצא מתוך ד' אמותיו לכרך גדול של אמריקה? החזון איש חוכך בדעתו מעט, אחר פונה לר' חיים יעקב: "אכן, מאמינים ובוטחים אנו בהשי"ת שישלח לו את הצריך לו, אך השתדלות הרי צריכים גם כן, שמא עלו במוחו של מר רעיונות כלשהם באיזו השתדלות ינקטו כדי להשיא את הבנים? האם עלה אי פעם ברעיונו גם רעיון כזה, לנסוע לחוץ לארץ?" שאל. משענה ר' חיים יעקב כי אמנם עלה פעם הדבר ברעיונו, מיד הורה לו החזון איש לנסוע וברכו בהצלחה.

במוחם של תופסי התורה, הסבירו אחר כך מביני מדע, אינם עולים רעיונות סתם כך, כל מחשבה של איש התורה היא מעין רוח קודש הנזרקת בו. החזון איש

ביקש איפוא לדעת אם במוחו הטהור של ר' חיים יעקב נזרק רמז מן השמים לנסוע לחוץ לארץ.

ויסע יעקב הלך ונסוע לברוקלין, שם התיישב בבית המדרש והחל ללמוד, כמו בבית הכנסת של נייטין, מרמורש של מאה שערים, או ישיבת חיי עולם.

"לאיזו מטרה באתם לכאן?" שאלוהו אנשים "וכי חסרים בתי כנסיות בירושלים ללמוד בהם?..."

ר' חיים יעקב חיך קמעא: "אספר לכם מעשה באדמו"ר רבי יחזקאל משינובה, שגברה עליו הדחקות בביתו, ולרש אין כל, בני ביתו שואלים לחם, ופורש אין להם. הפצירו בו שילך אצל אחד מעשירי העיר ויבקשו שיכוא לעזרתו. סרב הרב משינובה.

"ברם, לא לאורך ימים יכול היה השינובאי לעמוד בלחץ בני ביתו הרעבים, לבושי הסחבות. חגר עוז וניגש עד לפתח ביתו של אותו גביר. הקיש על הדלת, אך בטרם הספיק הלה לפתוח לו, נמלט לנפשו... כשנשאל רבי יחזקאל לפשר התנהגותו, השיב: כתוב בתורה "וכרכתך... בכל אשר תעשה - צריך האדם שיעשה משהו למען תשרה הברכה, אני את שלי עשיתי כבר די והותר, ועכשיו ישלח הקב"ה את ברכתו".

(סיפורים ירושלמים)

הוצאת חתונה

הוצאת חתונה

התחיל לשנן אותם מהחל ועד כלה

מסופר על הג"ר יעקב שור זצ"ל אב"ד קיטוב:

הדבר היה בחודש חשון שנת תרנ"ו, כשבא הגר"י שור לקיטוב והוכתר לרבנות ולא הניח לו ימים רבים בגלל סכסוכים ומריבות שהתגלעו בקרב אנשי המקום שנחלקו לשני מחנות, באצילות רוחו סבל את כל סבל שנים וסוף דבר היה ששקטו הפילוגים וירווח לו, חסידי קוסוב וסדיגורא בעקבות רבותיהם כיבדו והעריצו אותו. כותבי תולדותיו מציינים שהיתה לו מעט פרנסה וסבל עוני ומחסור ויש אומרים כתוצאה מהמחלוקת אך בכל זאת לא הפסיק מללמוד.

מספרים עוד כי אחרי הילקחו לבית האסורים כשהביאו לו את הספרים שביקש ובכללן שו"ת מהרשד"ם, שו"ת המבי"ט, שו"ת מהרי"ט, התחיל לשנן אותם מהחל ועד כלה פעם אחרי פעם עד שידע אח"כ לצטט אותם בע"פ מלה במלה כקורא מתוך הספר (מעדות הרי"א פייגנבוים מוורשה).

בשנת תרפ"ג תקפתו מחלה אנושה שריתקתו אל ערש דווי במשך קרוב לשנתיים, ואף שסבל כל אותו פרק זמן הרבה יסורין ומכאובים, בכל זאת לא פסק פומיה מגירסא, וכן השיב לכל שואליו בצלילות הדעת, אפילו כשלא היה מסוגל לכתוב בידו, שלשה ימים לפני פטירתו השיב בהלכה לרב דק"ק ראדום כשהוא מכתוב את תשובתו בע"פ מבלי לעיין בספר למקורבו ר' דוד סופר שכתב מפיו מלה במלה.

(מרבצי תורה מעולם החסידות)

אוצר החכמה

לא פסק פומיה מתורה

מסופר על הג"ר מאיר שמחה הכהן זצ"ל בעל האור שמח:

גם כשכבו על ערש דוי במלון "מטרופול" בריגא, לא פסק פומיה מתורה כל הזמן, על אף מחלתו ויסוריו הנוראים, ועם אלה שבאו לבקרו, שוחח בדברי תורה באותה ההתלהבות שהיה רגיל בה תמיד.

על שני ימים האחרונים לחייו של רבי מאיר שמחה כתב תלמידו הרב ר' חיים זאב האראש, בספרו "שמחת חיים" הדברים כדלקמן:

"בהיותי אצלו שני ימים קודם הסתלקותו באחת עשרה בלילה, היה שוכב על מטתו ומרחשן שפתיה, וכאשר הטיתי אזני אלו, שמעתי שהיה לומד טהרות. אח"כ כשהרגיש שיש אדם בחדרו הביט בעיניו, ואמר, האתה זה בני? שב בני שב, ואמר לי, אהה ה' בעל יסורים גדול אנכי, ר"ל אינני יכול ללמוד, ואחר זמן מועט נתנמנם ושפתיו הוי מרחשן.

(ספר רבינו מאיר שמחה)

התקין פתילה טבולה בנפט

"מבני עניים תצא תורה" קבעו חז"ל. אחד כזה היה הגאון ר' משה קליערס זצ"ל. סבו ר' נסים היה חוצב קברים בבית העלמין דק"ק צפת. אביו ר' מאיר, יהודי פשוט שהתפרנס בקושי מיגיע כפיו, עמל מבוקר עד ערב להביא טרף לביתו, ורק לפני לכתו על העבודה למד את שיעורו היומי ב"חק ישראל". לא כן ילדו משה קליערס שהצטיין תיכף מילדותו בצמאון לתורה, ומלבד התמדתו גם ניחן משמים בכשרונות נדירים. הוא לא למד בישיבה מסודרת, ולא הספיק לצקת מים על ידי חכמים מפורסמים מגדולי הדור, אלא כל התעלותו - מסיעתא דשמיא ומכח עצמו.

הוא למד מתוך הדחק פשוטו כמשמעו. בבית אביו חסרה לעתים קרובות פרוסת לחם עבירו, והיה שובר את רעבונו בשיריים של לחם יבש אשר פרסה לו אשה אלמנה מרודה, פרידה מילכה אליאך ע"ה, שהתגוררה בשכנות לביהמ"ד דחסידי קרלין בצפת, שם קבע את מקום לימודיו.

בלילות, באין לו שמן למאור, התקין הילד משה לעצמו פתילה טבולה בנפט, שעשנה היסב לו מיחושים וכאבי ראש, עד שנאלץ להפיג אותם במטליות לחות. כדי להגן על עצמו מפני הצינה בלילות, הלך ללמוד בבתי מדרש של הספרדים, שם יכול היה לכסות את עצמו ב"כריות" של ה"חכמים". מכיון שנאלץ להסתיר את גרו, מפני רוח נושבת, האהיל על הלהבה בכובעו, והמשיך לחבוש אותו גם אחרי שכתוצאה מן האש נתהוו בו שלושה חורים. אהבת התורה הבערת בלבו ניצחה את כל הקשיים והעיכובים.

ומרגלא בפומיה, משמו של רבי חיים מוורידבורג זצ"ל (אחיו של מהר"ל מפראג), שאלמלי ידעו עמלי תורה את השכר הצפוי למי שעוסק בתורה מתוך הדחק, לא היו רוצים אלא לעסוק בה באופן זה דוקא ולא אחרת.

לא יאומן כי יסופר שבגיל עשר שנים כבר למד הנער שו"ע ¹²³⁴⁵⁶⁷ "יורה דעה" עם נושאי כלים. אבל, הוא עצמו סיפר זאת בשנים מאוחרות לאחד מבניו, כשביקש לזרזו לשקידת התורה. נתקיימו בו דברי חז"ל (סוטה דף מ"ט ע"א) ¹²³⁴⁵⁶⁷ שהעוסק בתורה מתוך הדחק ^{אחרי תוספת} "משביעין אותו מזיו שכינה" כפי שמפרש רבינו מהרש"א שהקב"ה מגלה לו רזי תורה. בשנים המאוחרות, כשראוהו כליל ש"ק לומד ספרי קבלה, מחיבורי הרח"ו ושאר גורי האריז"ל, התבטא הגר"מ שכל הלכה ודין צריכים לעלות בקנה אחד עם תורת הסוד. אחרת - סימן שלא נתבררו כדי צרכם. תלמידו הגרי"מ לוריא זצ"ל כותב משמו, בנוגע למקראות מסויימים בתורה שנכתבו לכאורה שלא במקומם, כמו בסדר עבודת יוהכ"פ או בנגעי בתים (ראה ויקרא י"ד מ"ד ו - ט"ז כ"ג וברש"י), שכל זה רק ע"פ הפשט דנגלה "אבל כשלומדים קבלה רואים שהכל על מקומו".

(מרבצי תורה מעולם חסידות)

תורה שלמד באף

הג"ר מאיר דן (פלוצקי) זצ"ל בעל כלי חמדה לא פסק מללמוד תורה אפילו כשהכביד חליו, וקיים בנפשו מאמרם ז"ל (שבת דף פ"ג) "זאת התורה אדם כי ימות באוהל" אפילו בשעת מיתה תהא עוסק בתורה". מיודעו האדמו"ר מסוקולוב רבי

יצחק זליג מורגנשטרן זצ"ל כותב ב"קובץ דרושים" שיצא לאור מטעם אגודת הרבנים דפולין (קובץ ט' סימן ט"ז) כהאי לישנא:

חברנו הגאון החסיד ר' מאיר דן אב"ד אוסטרובה, ימים אחדים לפני פטירתו, במכתב הזכרה אלי להשתתף עמו בתפלה להתרפא מחליו ר"ל, כתב הערה ליישב דברי המכילתא בפ' ויקהל, ואנכי השבתי לו באריכות מעט לשמחהו בד"ת בידעי בו שדברי תורה המה שעשועיו וטל אור תורה תחייהו. ותשובתי אליו לא הגיעה לידו כי עלה השמימה בעונותינו הרבים, וחביבין עלי דברי תורתו שחידש בהיותו חבוש כיסורין ל"ע, וזאת נקרא תורה שלמד באף, ועומדת לו...

(מרבצי תורה מעולם החסידות)

אוצר החכמה
מחזור תשס"ז 11234567

חי חיי צער

בגיל שלוש שנה בשנת תרמ"ה, נתמנה הג"ר מאיר אריק זצ"ל לרב בעיירה יאזלוביץ' הסמוכה לבוטשאטש, על מקומו של מהרש"ם, וישב בה עשרים ושבע שנים. פרנסתו כאן היתה דחוקה ביותר, וחי חיי צער, אבל הדחקות לא הפריעה אותו מהתמדתו. הוא דחה הצעות של כסא רבנות בערים גדולות, הוא אסף את ידיו כמעט לחלוטין מפעילות ציבורית, והיה לומד ומלמד הרבה. תלמידים עילויים כדוגמת רבי מאיר שפירא, ורבי משולם ראטה, שנתפרסמו במרוצת הזמן לגאונים מובהקים, וכן רבי צבי פרמינגר, והג"ר הלל שפבר, לא משו אז מתוך אהלו.

בימי שבתו ביאזלוביץ' התחיל רבי מאיר לפרסם את ביכורי תורתו בדפוס, והדברים הוציאו מוניטין שלו בעולם התורה ובקרב גדולי הרבנים, הן במדינתו הן במדינות אחרות, עד למרחקים. יצא לו שם כאחד מיוחד בגאונים של התקופה, וכל מבקשי דבר השם זו הלכה פנו לקבל הכרעותיו בעניני דת ודין, בעוד פרחי הלומדים מחבלי גאליציה היו באים אליו כדי למצות מדותיו ולסגל דרכיו, כיצד להבין שמועה על בוריה ולאסוקי הלכתא.

אומרים משמו שזרז לתלמידיו כי ילמדו וישננו לפחות ז' דפי גמרא בכל יום. וכך מרגלא בפומיה: "גמרא עם פרש"י ותוספות זה כמו לחם וחמאה", כלומר, זה מזוננו הבסיסי של איש התורה, זה לחם חוקו, ובלעדיו אין לו קיום כל עיקר...

(כנ"ל)

ממשיך לעסוק בתורה עד הבוקר

1234567

כיצד נתמנה אביו של החבצלת השרון הגאון מטרנופול לרבה של פודבולוצ'יסק? גם על כך נשתמר בפי הגרא"מ באב"ד מסונדרלנד סיפור יפה.

רבי יהושע השל היה מתמיד נפלא, בלילות החורף הארוכים ישב וגרס מבלי להרגיש בשעות החולפות. (ומרגלא בפומיה ביום שמחת תורה: "הימים הקדושים חלפו, עכשיו יבואו הלילות הקדושים"...). פעם אחת בא יהודי הלך באישון לילה לעיירתו סטריסוב שהיתה שקועה כליל בשינה. ראה העני אור בוקע מחלון אחד והתדפק על פתח הדירה. הפסיק הרב מלימודו, הכניס את האורח, האכילו והשקה אותו להחיות את נפשו, ומכיון היה צר במעונו והילדים ישנים על גבי ערימת קש שכיסתה את הרצפה, באין לו מקום מתאים עבור האורח ללון, השכיב את היהודי במטתו שלו - בעוד הוא מתיישב לצדו וממשיך לעסוק בתורה עד הבוקר. הלך העני לדרכו, הגיע לפודבולוצ'יסק, וסיפר את המאורע כמסיח לפי תומו. שמעו יהודי המקום ונתלהב לבם מגודל צדקתו, ונתקנאו ביהודי סטריסוב שכזה רב יש להם, והחליטו לעשות כל מאמץ אפשרי בכדי להעביר את הרב מסטריסוב אליהם.

(כ"ל)

אב"ד פודבולוצ'יסק

דברי חזקוני

כנראה רצונך שאהיה בור ועם הארץ

אף אחרי חתונתו המשיך הג"ר אליהו קלצקין זצ"ל לשבת באהלי תורה ולא פסק אף רגע מלמודו. אחד מבני משפחתו מספר עליו.

"אף שהיה חלש בגופו ונתנגע עוד בימי נעוריו במחלות שונות, ביחוד גרמו לו יסורים קשים מחלת הקיבה והמיגרנה (כאב ראש), לא ידע לאות בעבודתו, עבודת גירסא ועבודת כתיבה וחיסור ספרים. בימי חורפו היה מנוד שינה מעיניו ושוקד על תלמודו כעשרים שעה ליום. כימי העמידה כ"ח שעות ובימי זקנתו כט"ו שעה ליום. לרוב היתה שנתו בישיבה מקופל בכסאו וראשו על גבי ספר פתוח נרדם בשלש בלילה וניעור בשש בבוקר. פעמים כשנתעורר במאוחר קצת, היה מדיין עם אשתו על שלא עוררה אותו משנתו ואומר: "כנראה רצונך שאהיה בור ועם הארץ"... נזהר היה שלא להוציא לבטלה אף רגעים ספורים ביום, וכל הפסקה בהתמדתו הביאו אותו לידי רוגז, אפילו הפסקה על ידי שאלות קלות בדיני כשרות, שאלות יום יומיות שאינן מצריכות עיון, משום כך התנה תנאי מפורש בכתב רבנותו האחרונה

בלובלין שאינו מחויב לפסוק אלא שאלות חמורות, ואילו הקלות מוטלות על הדיינים שבעיר.

א"ת"ח 1234567

כל ימיו חי בעניות ולא חש בה, הסתפק במועט ושמח בחלקו שזכה להיות לן באהלה של תורה, אבל כשנצטברו אצלו גלי גלים של חידושי תורה וידו לא השיגה להוציאם לאור, נצטער צער רב מתוך חשש לכתבי היד שמא יאבדו במשך הזמן. אמנם בנעוריו נגנבו ממנו כאלפיים דפים של כתבי ידו, כמסופר בסוף ספרו "אבן הראשה". בדרכו לווארשה נטל עמו תיבת בדיל מלאה כתבי יד ושמר עליה שמירה מעולה כל כך, עד כדי למשוך אליה את עיני הגנבים שברכבת ולעורר עליה את החשד שטמונים בה שטרי כסף או מרגליות. הללו כיוונו את שעת הכושר ותפסו את התיבה, כשהעמידה על גבי הקרקע לכשירד מעל העגלה שהוליכה אותו לאכסניתו ומנה לעגלון את שכרו. בעזרת מודעות בעתונים ובכתי כנסיות נמצאו קטעים של כתב היד בחנויות שונות של מוכרי סידקית, שקנו את פיסות הנייר לתשמישי כריכה של סחורות לקוחותיהם. הרבה שנים התאכל על האכידה הגדולה ולא יכול היה להשכיחה מלבו. פעמים מספר אמר: "אינני מסוגל שוב לכתוב דברים חריפים כאלה".

(ספר מגדולי ירושלים)

א"ת"ח 1234567

חי בדחקות גדולה

בפרוץ מלחמת הנאצים בשנת תרצ"ט נתגלגל הגאון מטשעבין זצ"ל ללובוב ומשם גורש ליערות סיביר במחוז סברדלובסק, יער מספר 54. אבל גם בשבתו שם ביער עסק בתורה ולא פסק פיו מגרסא. בגלל גילו שחררוהו הרוסים מן העבודה והוא בכח זכרונו זכר בעל פה מסכות שלמות וכך ישב ועסק בתורה. ספרים לא היו לו וכתב תשובות לשואליו מתורה. ספרים לא היו לו וכתב תשובות לשואליו מתורה שבעל פה שבזכרונו. בספרו שו"ת "דובב מישרים" חלק שני שהוציאו לאור בירושלים בשנת תשי"א כותב הרב כעין הקדמה לחלק השני: "לחבת הדברים שנתחדשו לי בימי גלותי בהיותי מטולטל נע ונד בימי המלחמה במדברות ויערות מחוסר ספרים, הנני קובע להם מדור בפני עצמו". ומסימן ו' ואילך הן התשובות שכתב בשנת תש"א "ביער 54 במחוז שוויצערדלובסק" לתלמידיו: ר' יעקב גולדוואסער, ר' יוסף גאלדפישער, אברהם אויערבאך, משה ברייער. תלמידיו אלה שהכיר את הרב מטשעבין עוד מלפני המלחמה, ידעו שמלבד הספקת מזון כשר לרבים הם צריכים לעשות מאמצים גדולים כדי להמציא לו את הש"ס, שדרוש היה לו כאויר לנשימה.

1234567

והנה בתשובתו שכותב ביער מיום ו' עש"ק פ' חיי תש"א מודיע הגאון מטשעבין
 "ששלחו לו מלכוב סדר קדשים הוצאת חורב".

1234567

יותר משנה ישב הרב ביער זה ועסק בתורה וכתב תשובות לתלמידיו ומתוך התשובות
 לא ניכר כלל שנכתבו בתנאים כאלה ביער בלי ספר. הרב מצטט את קצות
 החושן סי' ר' ואת הש"ס במועד קטן דף ב' ואת התוס' שם ואת הגאון האדיר ר' יוסף
 ענגעל זצ"ל. באחת מתשובותיו כותב הגאון מטשעבין מסיביר בשמחה: "דירה חמה
 יש לנו" (שם סי' יב) ומסתפק בזה ועוסק בתורה.

כעבור שנה הועבר מסיביר לבוכארא, ומשנת תש"ב כותב תשובות מבוכארא וכן
 בשנת תש"ג. אבל גם שם לא היו לו ספרים וכותב מבוכארא: "אולם למרות
 אדיר חפצי אין לאל ידי לפלפל ברחבה לרגלי חסרון הספרים הנחוצים". התשובות
 שכתב מבוכארא הן עד שנת תש"ה.

בהיותו בבוכרה היה חי בדחקות גדולה ולא רצה שום עסקים צדדיים שלא לפגוע
 בחוקי המשטר הסוביטי עם כל זאת סיכן את נפשו בתתו מתסה לכל מיני
 רוכלים שהיו מאכסנים בביתו את הסחורות שלהם. על שני דברים מסר את נפשו
 בהיותו בגלות בוכרה: לימד תורה ברכים וגם מסר נפשו על מעשה חסד. אנשי
 ה"נ.ק.ו.ד." כשנודע להם הדבר העמידו אח"כ שוטרים בקרבת ביתו של הגאון
 מטשעבין להשגיח על כל מי שנכנס אליו.

(מגדולי חתורה והחסידות)

ולמדו תורה בחירוף נפש

על הג"ר מנחם זמבה זצ"ל מסופר:

במיסתורים שונים, בעליות גג, במרתפים ובכונקרים מתחת לאדמה בקור ובאימה
 ישבו עשרות עשרות בני תשחורת ולמדו תורה בחירוף נפש. בתוכם
 נמנה גם בנו של רבי מנחם, ר' אהרן נפתלי זמבא, העילוי, שלמד בימים ההם מתוך
 עוני ורעב לאימה.

ואומרים שרידי הגיטו בעדותם: "רבי מנחם זמבא היה הרוח החיה בכל הלימודים
 האלה. הוא ביקר במקומות הלימודים, בחן את התלמידים, והלהיב אותם.
 בנאלבקי, בנובוליפיה, ברחוב מילא, ישבו ימים ולילות שלמים ולמדו תורה. בחוץ -
 אימה ופחד. חרדת יום המחר מרחפת... אין יודע אם ה"שקט" בגיטו אינו מבשר

סערה קרובה... אבל גדות ורבי מנחם זמבא עם תלמידיו בראש נטשו כביכול, את עמק הבכא ומשוטטים בעולמות העליונים..."

אחרי חנוכה נודע בחשאי לקרובי משפחתו, הרה"ח ר' אברהם זמבא, ואחיו ר' יצחק מאיר זמבא, שהתגוררו ברחוב קופייצקא 7, כי למחרת בבוקר עומדים לבוא פלוגות גרמניות לבזז את בתי היהודים ברחוב נאלבקי שפוננו ברובם מתושביהם. הפלוגות נודעו לשמצה בשם "כנופיות רצחת וגם ירשת". מיהרו איפוא, באישון לילה, דרך מחבואים ועליות גג להגיע אל רבי מנחם והעבירו אותו ביחד עם בניו אל מעונם שנחשב מקום בטוח יותר. אף הוא הביא עמו לדירה זו, בה התגורר עד יומו האחרון, את כתה"י של חיבורו "מחזה למלך" ואת ספרי הרמב"ם שלו המלאים הערותיו (ועם חיסול הגיטו ראו בני המשפחה כמו עיניהם את הדירה הזאת עולה בלהבות על כל מה שנמצא בתוכה).

(מרבצי תורה מעולם החסידות)

הייתי חולה מסוכן

כל ימיו היה הג"ר שמואל ענגל זצ"ל ידוע חולי בריאותיו, "וכמה פעמים הייתי חולה מסוכן וחשבתי שלא אראה עוד אור עולם" (מהקדמתו לספרו הראשון), ורבים היו ימי מחלתו על הימים שהיה כבריאות. אף על פי כן התגבר כארי לשקוד על דלתות התורה, ולעבוד את האלקים עבודה תמה, באופן שחרג מכוחות אנושיים.

(מרבצי תורה מעולם החסידות)

גם לחם נגרש לא היה בכיתו

ובך מספר הגאון האדר"ת זצ"ל:

כפי ששמעתי מזקנים, נתקבל כאאמו"ר זצ"ל לרב בעיר פיקעלין בהיותו בן ח"י שנה, והי' זה בער"ה שנת תקב"ץ כמש"כ בחיבור דרשותיו בנעוריו. למד תורה מתוך הדחק, ל"ע. והראני על כתבי קדשו הפנקס שכ' על ברכות שבת ועירובין לבאר דברי רש"י ז"ל, כי בעת שכתב שם ושם גם לחם נגרש לא היה בביתו. ובכ"ז היתה שקידתו בלי הרף כל חודש כחדשו גמר כל הש"ס, ושמעתי ממנו שבלילה א' בחודש טבת למד כל מס' חולין מתחילה ועד סוף.